EVOLUȚIA CURRICULARĂ A PROBLEMATICII EDUCAȚIEI PENTRU PACE ÎN CONTEXTUL REPUBLICII MOLDOVA

THE CURRICULAR EVOLUTION OF PEACE EDUCATION ISSUES IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 37.016:37.015.31:172.4(478) **https://doi.org/10.59295/eie2026.01**

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-9096-621X
E-mail: *viorica.goras@usm.md*

Rezumat. *Articolul prezintă mai multe aspecte legate de analiza evoluției educației pentru pace în dezvoltarea curriculară, în contextul Republicii Moldova. Studiul are un caracter calitativ, având ca instrumente de bază analiza documentelor de politici educaționale, la nivel global și național, urmată de examinarea curriculumurilor opționale, ca produse ale unor proiecte educaționale importante. Abordarea analitică curriculară include studii de caz specifice, bazate pe problematica educației pentru pace, reflectată în diferite componente ale produselor curriculare selectate din propria experiență de implicare. Aceste reflecții pot fi utile atât pentru conștientizarea importanței promovării unei culturi a păcii în actul educațional, cât și pentru oferirea unor repere axiologice în procesul actual de reformă curriculară. Astfel, sunt evidențiate preocupările factorilor de decizie, ale teoreticienilor și practicienilor implicați în promovarea valorilor general-umane și democratice prin discursuri pedagogice formale și nonformale, pe o perioadă de peste 20 de ani. Întrucât educația pentru pace reprezintă o urgență la nivel local, regional și internațional, determinată de agravarea situației geopolitice, intensificarea și extinderea reglementărilor politice și de acțiune pot contribui la sporirea funcționalității și relevanței actului educațional, cu impact durabil la nivel interpersonal, instituțional și social.*

Cuvinte-cheie: *curriculum, dezvoltare curriculară, noile educații, educație pentru pace, toleranță, valori, dialog și educație interculturală.*

Summary. *The article presents several aspects related to the analysis of the evolution of peace education in curricular development in the context of the Republic of Moldova. The study is qualitative in nature, having as basic instruments the study of educational policy documents, at global and national levels, followed by the analysis of optional curricula, as products of important educational projects. The analytical curricular approach includes specific case studies based on the issue of peace education, reflected in different components of the curricular pieces selected from one's own experience of involvement. These reflections can be useful both for raising awareness of the importance of promoting a culture of peace in the educational act, but can*

also provide axiological benchmarks for the current curricular reform. Thus, the concerns of policy makers, theorists and practitioners involved in promoting general-human and democratic values through formal and non-formal pedagogical discourses, over a period of over 20 years, are highlighted. Just as peace education is a local, regional and international urgency, caused by the worsening geopolitical situation, the intensification and expansion of political and action regulations can contribute to increasing the functionality and relevance of the educational act, with lasting impact at the interpersonal, institutional and social levels.

Keywords: *curriculum, curriculum development, new educations, education for peace, tolerance, values, dialogue and intercultural education.*

Introducere

Educația pentru pace joacă un rol esențial în formarea copiilor, elevilor și tinerilor, deoarece această perioadă este decisivă pentru dezvoltarea valorilor, atitudinilor și comportamentelor sociale. La vârstele date, beneficiarii educației sunt mai deschiși pentru învățare și interiorizează cu ușurință modele de relaționare, bazate pe respect și cooperare. În acest sens, educația pentru pace contribuie, în primul rând, la dezvoltarea competențelor socioemoționale, prin care învață să își recunoască și să-și gestioneze emoțiile, să manifeste empatie față de ceilalți și să comunice non-violent. Aceste abilități îi ajută să rezolve conflictele pașnic și să construiască relații armonioase cu colegii. De asemenea, educația pentru pace promovează respectul pentru diversitate**.** Educabilii învață să accepte diferențele de cultură, limbă, religie sau opinie, dezvoltând toleranța și deschiderea față de „celălalt”. Astfel, se pun bazele unei societăți incluzive și echitabile. Acest tip din paleta „noilor educații” facilitează formarea spiritului civic**,** inclusiv prin încurajarea cooperării, respectarea unor reguli comune, dar și asumarea responsabilității, înțelegând importanța contribuției personale la binele grupului. Nu în ultimul rând, educația pentru pace are un impact pe termen lung asupra societății [Cf. 7]. Copiii și tinerii, care cresc într-un mediu educațional orientat spre pace și bună înțelegere/vecinătate, au șanse mai mari să devină adulți responsabili, capabili să prevină violența și să promoveze dialogul și solidaritatea.

În calitate de componentă esențială a educației contemporane, educația pentru pace poate fi integrată eficient și multidimensional în curriculumul școlar atât explicit, cât și transversal, scopul acesteia fiind formarea copiilor, elevilor și studenților ca cetățeni responsabili, capabili să gestioneze conflictele pașnic, să respecte diversitatea și să contribuie la o societate democratică și incluzivă. Similar tuturor noilor educații, educația pentru pace poate fi inclusă/abordată de manieră cross-curriculară în toate ariile curriculare**.** Discipline precum Limba și literatura, Istoria, Educația civică/socială, Geografia sau Religia oferă contexte naturale pentru abordarea temelor legate de nonviolență, drepturile omului, toleranță, dialog intercultural și cooperare. Prin texte literare, studii de caz, dezbateri și activități de grup, elevii pot analiza situații de conflict și soluții pașnice. Educația pen-

tru pace poate fi integrată/se recomandă (Cf. CRCN, 2025) și prin discipline sau module opționale**,** ateliere tematice și activități inter- și transdiciplinare, proiecte educaționale. Acestea pot aborda subiecte precum medierea conflictelor, educația emoțională, cultura păcii, prevenirea bullyingului și comunicarea nonviolentă, adaptate vârstei elevilor. Un rol important îi revine și curriculumului ascuns**,** reflectat în cultura organizațională și climatul școlar, relațiile dintre profesori și elevi, regulile școlii și stilul de management al clasei. Un mediu educațional bazat pe respect, cooperare și participare activă consolidează valorile păcii dincolo de conținuturile formale. Încadrarea educației pentru pace se realizează și prin activități extrașcolare**:** proiecte comunitare, parteneriate cu ONG-uri, zile tematice, campanii de voluntariat sau schimburi interculturale. Aceste experiențe practice oferă elevilor oportunitatea de a aplica valorile păcii în contexte reale. Așadar, educația pentru pace nu trebuie privită ca o disciplină izolată, ci ca o dimensiune integratoare a curriculumului școlar, care contribuie la dezvoltarea competențelor-cheie, la prevenirea violenței și la formarea unei culturi a păcii în școală, comunitate și în societate.

Aspecte metodologice calitative

Cercetarea pentru studiul în cauză poartă un caracter calitativ, având ca instrumente de bază studierea documentelor de politici educaționale, care funcționează, la moment, la nivel global și național, urmată de analiza unor proiecte educaționale. Acest demers curricular se bazează pe propria experiență de dezvoltare curriculară, desfășurată în diverse proiecte naționale și internaționale, în cadrul Ministerului Educației, dar și al Centrului Educațional PRO DIDACTICA. Pornind de la aceste documente, recurgem la analiza diacronică și hermeneutică sumară a componentelor curriculare și la studii de caz specifice. Abordarea pieselor curriculare, din perspectiva promovării educației pentru pace, poate fi utilă pentru conștientizarea importanței acesteia și a necesității de prezență obligatorie în discursul pedagogic formal și nonformal.

Rezultate și discuții

Educația pentru pace este recunoscută la nivel global ca un pilon fundamental pentru prevenirea conflictelor, promovarea drepturilor omului și construirea unor societăți durabile. Numeroase documente internaționale subliniază rolul educației în cultivarea valorilor păcii, toleranței și cooperării între popoare. Un document de referință este Carta Organizației Națiunilor Unite (1945)**,** care afirmă în preambul angajamentul statelor de a „salva generațiile viitoare de flagelul războiului” și evidențiază rolul educației în promovarea păcii și securității internaționale. Pe această bază, ONU a dezvoltat politici și programe dedicate educației pentru pace**.** Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)**,** în articolul 26, stipulează că educația trebuie să urmărească „întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale” și să promoveze „înțelegerea, toleranța și

prietenia între toate națiunile”. Acest articol oferă un cadru clar pentru integrarea educației pentru pace în sistemele educaționale. Un rol esențial îl are UNESCO**,** care promovează conceptul de „cultură a păcii”. Declarația și Programul de Acțiune privind Cultura Păcii (1999) subliniază importanța educației ca mijloc principal de prevenire a violenței și de promovare a valorilor democratice, dialogului și respectului pentru diversitate. De asemenea**,** Convenția ONU privind Drepturile Copilului (1989) prevede că educația copilului trebuie să fie orientată spre dezvoltarea respectului pentru drepturile omului, pentru valorile naționale și pentru pace, în spiritul înțelegerii și solidarității internaționale. Un alt reper important este Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă**,** în special Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4 (Educație de calitate)**,** care promovează educația incluzivă și echitabilă și subliniază, prin *ținta 4.7,* necesitatea educației pentru cetățenie globală, pace, drepturile omului și dezvoltare durabilă. Așadar, documentele internaționale oferă un cadru normativ solid pentru promovarea educației pentru pace la nivel global, evidențiind educația ca instrument-cheie pentru formarea unor cetățeni responsabili și pentru construirea unei culturi a păcii, a dialogului și a cooperării între state și comunități.

Dintre documentele normative naționale, menționăm importanța crucială a *Strategiei de dezvoltare Educația 2030*, care, printre cele 9 provocări de bază cu care se confruntă sistemul educațional semnalează pe cele generate de războiul din Ucraina, care implică revizuirea cadrului valoric, accentul fiind pus pe educație pentru pace, democrație, libertățile omului și ale popoarelor. În același context, se evidențiază declinul accentuat al populației școlare, însoțit de amplificarea problemelor privind accesul la educație, în primul rând, a copiilor, elevilor, studenților din mediile vulnerabile; tendința modestă în evoluția indicatorilor de participare școlară (la testări naționale și internaționale), promovarea incluziunii și integrării socioemoționale a celor ce învață, promovarea egalității de gen, educației pentru sustenabilitate, democrație, interculturalitate, multilingvism, pentru pace și cetățenie activă. Astfel, obiectivul general 2 al prezentei Strategii reclamă: Asigurarea accesului la educație de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții (ODD-4), iar printre direcțiile prioritare de acțiune regăsim extinderea educației pentru democrație, pace și cetățenie activă, a educației interculturale și multilingve, a educației pentru sănătate și protecția mediului (competențe ”verzi”) [11, p. 24].

Codul Educației din Republica Moldova, încă din prima versiune, 2014, stipulează în art. 75 (perpetuat întocmai în toate celelalte 9 actualizări) – „Învățământul superior este un factor-cheie pentru dezvoltarea culturală, economică și socială a societății bazate tot mai mult pe cunoaștere și un promotor al drepturilor omului, dezvoltării durabile, democrației, *păcii* și justiției”, în versiunile 2023-2025, s-a adăugat și *principiul nonviolenței* (art. 7, punctul *r*) [10].

Cadrul de referință al Curriculumului universitar (2015) propune centrarea pe valori ca exigență prioritară în elaborarea curricula universitare [1, p. 56], iar pentru

indicatorul de evaluare - orientarea valorică a cursului/ seminarului în cadrul unității de învățare corespunde cadrului axiologic şi intercultural, se oferă descriptori, precum - promovează cu tact valorile naţionale, europene, general-umane (fără a impune studenților punctul său de vedere); acceptă diversitatea culturală a acestora etc. [Ibidem, p. 119].

Cadrul de referință al Curriculumului Național (2017) include printre competențele transversale - *cetățenia responsabilă*, care, printre altele, reglementează (pentru edificarea acesteia la elevi) utilizarea unor strategii de rezolvare a conflictelor; demonstrarea responsabilității globale, a înțelegerii și aprecierii pentru culturile diverse [2, p. 25], iar pentru elevii de liceu, la atributul *Persoanele angajate civic și responsabile* - „manifestă înțelegere, respect și toleranță pentru diversitatea culturală, etnică și confesională” [Ibidem, p. 40]. Astfel, printr-o parcurgere sumară, constatăm abordarea indirectă a educației pentru pace, absența cuvintelor - *pace, pașnic, nonviolență* în document și doar o singură dată – cuvântul *toleranță.* Nu este deloc surprinzător, pentru noi, or aceasta nu figura printre prioritățile educaționale naționale și chiar internaționale regionale.

Cadrul de referință al Curriculumului Național (2025), la capitolul *Valori general-umane,* include *pacea*: menținerea armoniei între oameni și națiuni, soluționarea disputelor prin dialog și înțelegere, promovând stabilitatea și coexistența pașnică [3, p. 11], iar în lista noilor educații actualizate, în mod evident, se numără și educația pentru pace [3, p. 32], urmată de recomandări pentru abordare la nivel de discipline obligatorii, opționale, modular, tematic, infuzional.

Curriculumul de Limbă și literatură română pentru gimnaziu, la principiile de selectare a textelor literare pentru studiu și lectură oferă deschideri în special spre realizarea educației pentru valori, educației pentru cetățenie, educației pentru democrație, educației personale și sociale, educației globale, educației pentru dezvoltare, educației pentru mediu/ecologie, educației pentru pace și toleranță, educației pentru toți și pentru fiecare, educației pentru comunicare și mass-media, educației pentru viața de familie [6, p. 66].

Curriculumul de Limbă și literatură rămână pentru liceu reclamă de la elevii de liceu „manifestarea toleranței, a echității de gen și a șanselor egale” [7, p. 89]; la capitolul relaționare interpersonală – necesitatea cultivării deprinderii de –„încredere și empatie în relație cu ceilalți; toleranță în relație cu opiniile și comportamentul celorlalți etc.” [7, p. 113]; a atitudinilor fundamentale (respectul valorilor, asumarea responsabilității, toleranța, exersarea drepturilor și îndatoririlor)” [Ibidem, p. 114].

Dintre *Curricula opționale* în uz, care promovează toleranța, cultura păcii și a nonviolenței, buna înțelegere și vecinătate, argumentăm secvențial, prin câteva exemple:

Tabel 1. Promovarea culturii păcii prin disciplinele opționale [Apud 4]

Învățământ primar	Gimnaziu	Liceu
Cultura bunei vecinătăți – română și rusă Competența specifică - Formarea abilităților de dialogare și negociere, de rezolvare a disputelor și a situațiilor de conflict, în conformitate cu principiile democratice și principiile culturii păcii. Teme /„călătorii” relevante promovării educației pentru pace și bună vecinătate: *Clasa I. Eu, familia mea și vecinii*: Eu și vecinii mei; să construim relații cu cei ce ne înconjoară; Limba maternă, limba de stat, limba vecinilor noștri; Republica Moldova pe harta Europei; Diversitatea culturilor și religiilor; Valorile sacre ale familiei mele etc. *Clasa a II- a Baștina mea:* Deși suntem diferiți, avem multe în comun; Să cunoaștem Moldova prin diversitatea ei culturală; Familia mea și legea ospitalității; Secretele comunicării etc. *Clasa a III-a – Trăim, muncim și ne odihnim împreună:* Ce înseamnă prieten, prietenie, dragoste; Prieten și inamic. Colaborare eficientă; Valorile care ne unesc; În dialog cu vecinul. Vocabularul ospitalității. *Clasa a IV-a – Țara mea-mândria mea!:* Țara mea și lumea-ntreagă. Pacea și armonia; Valorile bunei vecinătăți; Suntem gazde primitoare.	**Educație pentru toleranță** – elaborat și pilotat ca program de formare pentru diriginți, în baza Auxiliarului didactic „Educație pentru toleranță”, din 2015 - actualizat și recomandat ca disciplină opțională. Noile educații, promovate cu insistență în ultimul timp, inclusiv grație inițiativei UNESCO, includ și educația pentru toleranță ca prioritate, paralel cu educația pentru pace și democrație și educația pentru drepturile omului. Aceste componente ale educației axiologice au ca scop cunoașterea și respectarea valorilor fundamentale ale societății democratice, dezvoltarea conduitei participative la viața socială, cultivarea păcii și a toleranței etc. (pag. 3). *Competențe specifice*: diagnosticarea comportamentului și a atitudinilor din perspectiva toleranței; manifestarea spiritului toleranței și al culturii păcii; practicarea toleranței în relațiile cotidiene dintre copii, profesori și părinți; *Modulul:* Toleranță și egalitate. Cultura păcii.	**Să ne cunoaștem mai bine.** *Educație interculturală pentru înțelegerea alterității prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în Republica Moldova (română, ucraineană, rusă, găgăuză și bulgară) Obiectivele educației interculturale*, promovate ca etape dezvoltarea competenței interculturale: creșterea eficienței relațiilor interculturale, mărirea gradului de deschidere, de toleranță, de acceptare a celuilalt care este „diferit”; pregătirea ființei umane pentru a trăi diversitatea ca un fapt cotidian, a-l considera natural și, evident, a-l putea repera și explica; educarea atitudinii față de diversitate pentru a nu o percepe și trăi ca o amenințare sau un șoc, ci ca sursă de interes și dezvoltare; exersarea capacității de relaționare, reciproc avantajoasă, în cadrul diversității umane (pag. 5) *Conținuturi recomandate*: Probleme psihologice ale educării / promovării toleranței interetnice / ale educației pentru alteritate etc. (pag. 8); *Literatura română:* Capitolul I. Cu rădăcini de milenii pe acest pământ; Capitolul 5. Țară cu pâine pe masă pentru fiecare; *Literatura ucraineană* - Capitolul II. Una-ți este, una, țara ta natală; *Literatura rusă*: Capitolul 1. Moldova este patria mea; Capitolul 4 Caracterul rusesc; *Literatură găgăuză:* Literatura populară – expresie a spiritualității etnice; *Literatura bulgară:* Capitolul 1 Înțelepciunea veacurilor; Capitolul 2 Semănătorii de lumină etc.

O oră pentru lectură Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori); competența de receptare a literaturii/culturii naționale și a culturilor europene; Competența de receptare și angajare, în comunicarea orală și scrisă, a anumitor valori interculturale. Teme, texte relevante: Darul invizibil de Paulo Coelho. Bambusul chinezesc; La Praga de Paulo Coelho; Educația la perși de Xenofon; Ginghis Han și șoimul său etc.	**Educație pentru dezvoltarea comunității** Competențe specifice: Determinarea particularităților unei comunități prospere; Crearea în cadrul comunității a unor relații bazate pe dialog, atitudini deschise și comportament empatic; Soluționarea participativă și cooperantă a problemelor comunității; Promovarea în comunitate a valorilor naționale și general-umane, inclusiv a celor democratice.	**Integrare europeană pentru tine** Laitmotivul valoric – *Pacea*, se regăsește în 15 paragrafe/ secvențe informative; Modulul *Unitatea în diversitate a Europei* cu temele: *Valorile comune ale Europei și europenilor ; Europa multiculturală și unitatea culturală ; Europa multiconfesională și toleranța religioasă; Europa multilingvă* (pag. 7); secvențe de conținut: *Ideea unei Europe caracterizată de pace, cultură, universalitate și prosperitate”* (pag. 19); *Probleme actuale ți perspective ale spațiului european;* „A face Europa înseamnă a construi pacea…” (pag. 121) etc.
Tainele comunicării [9] Printre *principiile specifice* predării-învățării disciplinei: Educația prin ți pentru valori (pag.6); *Orientări pentru formarea de valori și atitudini-constituente ale competențelor*: comunicare asertivă; spirit de inițiativă și responsabilitate; toleranță în convingeri și atitudini; respect față de valorile naționale și general-umane etc. [pag.7]; *Tematică module* (cl. a IV-a): Pomul comunicării. Școala – casa cu suflet de lumină ; Comunicarea eficientă. Limba îmi sfințește neamul ; Scrisoarea. Avem o țară sfântă ; Toleranța în comunicare. Învață de la toate etc. (pag.11).	**Citind, învăț să fiu** *Competențe interpersonale, civice, morale:* recunoașterea și gestionarea propriilor emoții; cooperarea cu, raportarea la și empatizarea cu ceilalți; manifestarea compasiunii și a toleranței față de ceilalți; manifestarea respectului pentru drepturile proprii și ale celorlalți, indiferent de etnia, limba, cultura, religia, genul, vârsta, originea sau statutul social și cultural al acestora. *Unitatea de conținut:* Învăț să comunic cu ceilalți. Toleranță și alteritate (pag. 5) etc.	**Educație pentru echitate de gen și șanse egale** Din palmaresul noilor educații, prezintă relevanță de gen, în primul rând „Educație pentru bună înțelegere, pace și cooperare, care promovează formarea aptitudinilor și atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog și participare activă.” (pag.7) Procesul declanșat stimulează trecerea de la demersuri specifice și înguste la demersuri globale inter- și transdisciplinare, ce permit abordarea profundă și personalizată a unor probleme sociale care cer soluții concrete: pacea, democrația, justiția socială, dezvoltarea, echitatea, mediul, alimentația, sănătatea, protejarea copiilor și a tinerilor etc. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii” (pp.8-9).

Sursă: elaborată de autoare

Tabel 2. CE PRO DIDACTICA. Proiecte de dezvoltare curriculară, care au promovat cultura păcii și a bunei înțelegeri, toleranța și solidaritatea [Apud 12]

Denumirea proiectului	Perioade de implementare	Finanțatori și parteneri-cheie	Rezultate calitative principale/ produse curriculare
Toleranță și integrare socială. Informare și formare	2003-2005	Fundația Soros-Moldova	Programe de formare pentru cadrele didactice Traducerea cărții de referință „Toleranța- calea spre pace” de B.A. Reardon, ARC, 2004; auxiliar didactic „Educație pentru toleranță”, 2005; Curriculum la disciplina opțională, recomandat de MEC, 2015 etc.
Educație pentru alteritate. Curs opțional de educație pentru toleranță și alteritate prin intermediul literaturii etnilor conlocuitoare (licee, colegii și universități)	2003-2005	Fundația Soros-Moldova Guvernul Statelor Unite ale Americii	Curriculum pentru disciplina opțională elaborat și pilotat; volumul cu același titlu editat în limbile română și rusă și donat în liceele și universitățile din întreaga țară; programe de formare pentru cadrele didactice elaborate și implementate; cercetări aplicative desfășurate și studii publicate inclusiv în revista *Didactica Pro...* etc.
Promovarea toleranței și înțelegerea diversității. Instrumente de lucru pentru profesorii-filologi	2005-2006	Consiliului Europei, Confidence-Building Measures	Programe de formare pentru formatori și cadre didactice competențe dezvoltate la profesori pentru promovarea toleranței, înțelegerea diversității și depășirea stereotipurilor; suporturi de curs ample; seturi de materiale didactice suplimentare la tema „Rezolvarea și aplanarea conflictelor”
Educație pentru echitate de gen și șanse egale Educație pentru antidiscriminare de gen și șanse egale	2006-2009 2016	Fundația Soros-Moldova	Curriculum pentru disciplina opțională; programe de formare pentru cadrele didactice; cercetării și studii publicate inclusiv în revista „Didactica Pro...” etc.; resurse deschise - https://drive.google.com/drive/folders/1-WYWh-VskIPIPFkKlqRtStaIBmdiEDCfv

Educație pentru integrare europeană Lecții europene 1 și 2	2006 – 2009 2016	Fundația Soros-Moldova Ministerul Afacerilor Externe al Lituaniei	Programe de formare pentru profesori și elaborare de materiale; Practicum pentru elevi; ghid metodologic pentru cadrele didactice „Integrare europeană pentru tine”; module noi, broșură cu activități extrașcolară ”Integrare europeană pentru tine, tinere” etc.
Școala de vară „Pacea este în mâinile noastre”	2008	UNESCO Moldova	Profesori formați în domeniu; bune practici pentru educarea păcii promovate și însușite
Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului Dialog intercultural	2013-2015	Uniunea Europeană, prin intermediul programului PNUD-Moldova „Susținerea măsurilor de promovare a încrederii; Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj *Parteneri* (pe parcursul a 10 ani de activitate): Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina (cu sediul la Simferopol, din 2014 - la Kiev) Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din regiunea transnistreană, Tiraspol CNTM – Fundația pentru Copii „Pestalozzi” din Elveția	Set de materiale didactice experimentale în limbile română și rusă pentru disciplina opțională *Cultura bunei vecinătăți* pentru copiii de vârstă preșcolară și școlară (clasa I); programe de formare pentru cadrele didactice; schimb de experiență etc. Auxiliarul didactic „Competența interculturală”
Sporirea rolului educației în vederea consolidării încrederii și a coeziunii sociale în societățile multiculturale	2016	Fundația Soros-Moldova Centrul pentru Inițiative Educaționale (Letonia) și Asociația de Tineret „Republica deschisă” (Estonia)	Vizita de studiu în Letonia și Estonia; programe pentru schimb de experiență în educația bilingvă și multilingvă; publicații și recomandări pentru factorii de decizie, pentru practicieni

Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare	2016-2017	Rețeaua internațională de edificare a păcii – GPPAC (Parteneriate Globale pentru Prevenirea Conflictelor Armate) The Black See Trust for Regional Cooperation Academia *Folke Bernadotte* din Suedia, Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj	Curriculumul de clasa a II-a și Caietul elevului, cu genericul *Baștina mea;* programe de formare pentru cadrele didactice; curriculumul *Cultura bunei vecinătăți*, în limbile română și rusă; Caietul elevului pentru clasa a III-a *Muncim, învățăm și ne odihnim împreună; Ziua Păcii* – inițiată și celebrată în școlile partenere, ca zi a încetării focului și a nonviolenței etc.
Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare	2018	GPPAC, Ministerul Educației și Cercetării	Set de materiale didactice în limbile română și rusă pentru disciplina opțională Cultura bunei vecinătăți pentru elevii clasei a IV-a – *Tara mea mândria mea;* programe de formare pentru cadrele didactice etc.
Extinderea implementării disciplinei opționale „Cultura bunei vecinătăți” în școlile din Republica Moldova	2019-2020	Ministerul Educației și Cercetării, Direcțiile Generale Educație, Tineret și Sport Comrat, Bălți, Chișinău, Ialoveni, Șoldănești, Căușeni, Dubăsari, Anenii Noi, Râșcani; administrația școlilor ș.a.	Ghid metodologic „Cultura bunei vecinătăți” în limbile română și rusă editat și diseminat. Noi instituții de pe ambele maluri ale Nistrului implicate în proiect.
Actualizarea disciplinei opționale „Cultura bunei vecinătăți”, Studiu de evaluare a rezultatelor implementării „Cultura bunei vecinătăți”	2021-2023	GPPAC Experți independenți	Caiete actualizate; alte resurse educaționale deschise elaborate (materiale didactice suplimentare audio si video, proiecte didactice, scenarii de activități extrașcolare etc.) https://drive.google.com/ elevi; programe de formare pentru cadrele didactice etc. Raport de evaluare; sumar executiv; recomandări pentru asigurarea durabilității proiectului la nivel de sistem.

Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice	Faza 1 – 2018 -2020; faza 2 – 2021 -2023	Fundația pentru copii „Pestalozzi” din Elveția *Parteneri:* Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat „Gr. Țamblac” din Taraclia, Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul	Resurse umane formate în domeniul predării EIC la viitoarele cadre didactice; Curricula pentru specialitățile *Științele Educației* (programele de master și licență); Ghiduri metodologice, suporturi de curs, culegeri de instrumente de evaluare a competenței interculturale; Practicum-uri pentru stagiile de practică; Curs recunoscut și recomandat de MEC pentru predare obligatorie în toată țara; Centre didactice de resurse în EIC în fiecare universitate dotate și inaugurate; pagină web cu resurse info. și bune practici dezvoltată și disponibilă cu acces deschis - https://eic.prodidactica.md/

Sursă: elaborată de autoare

Astfel, exemplele din organizatorii grafici de mai sus argumentează în mod relevant, după noi, rezultatele istorice ale eforturilor actorilor educaționali din țară și ale partenerilor de dezvoltare pentru promovarea culturii păcii și oferirea unui cadru funcțional de acțiune, cu caracter de bune practici, la nivel de sistem.

Concluzii

Necesitatea de asigurare a continuității și coerenței schimbărilor inițiate în proiectele analizate se impun a fi axate pe promovarea valorilor general-umane, inclusiv prin: fortificarea și dezvoltarea practicilor deja existente și funcționale în sistem; revizuirea/actualizarea periodică a Curricula de bază și a celor opționale din perspectiva educației pentru pace și a noilor educații actualizate; elaborarea altor materiale didactice suport, inclusiv în format digital, a unor resurse educaționale deschise; convertirea și actualizarea manualelor, a Caietelor elevului, a altor auxiliare didactice existente în resurse digitale etc.; activizarea colaborării *MEC-societate civilă, cu alți finanțatori/parteneri de dezvoltare* cu viitoarele echipe de la elaborarea noilor generații de curricula și manuale; re-animarea unor parteneriate durabile consistente sectorul public și asociativ în vederea instituționalizării extinse a schimbărilor din perspectiva culturii păcii și a dialogului intercultural etc.

Bibliografie:

1. *Cadrul de referință al Curriculumului universitar* [online]. Chișinău: CEP USM, 2015. Citat: 08.01.2025. Disponibil: https://usm.md/wp-content/uploads/Anexa-3 .5.4-Cadrul-de-referinta-a-cirriculumului-universitar.pdf.
2. *Cadrul de referință al Curriculumului Național* [online]. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2017. Citat: 07.01.2025. Disponibil: *https://mecc.gov.md/sites/default/ files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf*.
3. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2025 [online]. Citat: 03.01.2026. Disponibil: *https://mec.gov.md /sites/default/files/crcn_aprobat.pdf.*
4. Centrul Educațional PRO DIDACTICA. *Curricula opționale*. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil la: https://prodidactica.md/curricula-optionale/
5. *Curriculum național. Limba și literatura română. Clasele 5-9*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; coordonatori: Guțu Vl., Guțu I. [et al.]. Chișinău: Lyceum, 2020. 176 p.
6. *Curriculum național. Limba și literatura română Clasele X-XII*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2020 [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil la: https://www.mecc.gov.md/sites/ default/files/limba_si_lit._rom_nat_liceu.pdf
7. GORAȘ-POSTICĂ V. *Education role of women in peace education. Global and local approaches*. În vol.: *Fifth International Conference on CIEA in Adult Education: Education for values: continuity and context*, 25-27 aprilie, 2018 - Iași, Chișinău - 27-28 aprilie, 2018. pp.159-166. ISBN 978-88-87729-48-1. [online]. Citat: 05.01.2026. Disponibil: https://cradall.org/sites/default/files / iasi_chisinau-hinzen_0.pdf
8. GORAȘ-POSTICĂ V. (coord.) Cultura bunei vecinătăți. Curriculum opțional. Caietul elevului. Clasele I-IV. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/10/Curriculum_CBV_RO.pdf; https://drive.google.com/drive/folders/1Q9nb4X6IySXXztqdog7TWu9ObetLRx5_
9. MARIN M. (coord.) *Curriculum la disciplina opțională „ Tainele comunicării*”, clasele I-IV. Chișinău : Ministerul Educației și Cercetării, 2015 [online]. Citat: 08.01.2026. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/ default/files/tainele_comunicarii_1.pdf.
10. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. Codul Educației al Republicii Moldova. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/ get Results?doc_id= 133296&lang=ro#.
11. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. *Strategia de dezvoltare Educația 2030*. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: legis.md/cautare/getResults?doc_ id=136600&lang=ro%20
12. Rapoarte CE PRO DIDACTICA [online]. Citat: 06.01.2026. Disponibil: https://prodidactica.md/despre-noi/rapoarte/